

ओ<sup>३</sup>  
श्रीगुरुभ्यो नमः



ātmavidya  
e-Learning

## श्रीमद्भगवद्गीता

### अथ तृतीयोऽध्यायः

अर्जुन उवाच

ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन ।  
तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव ॥ ३-१

आर्जुन उवाच

ज्ञ्यायस्लै चेत्कर्मणस्ते मता पुत्तीर्जनार्थन ।  
तत्किं कर्मणि कोरो माम नियोज्ञयस्लै केशव ॥ ३-१

व्यामिश्रेण वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे ।

तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥ ३-२

व्यामिश्रेण वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे ।

तत्तेकम् वत निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥ ३-२

श्री भगवानुवाच

लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ ।

ज्ञानयोगेन साङ्ख्यानां कर्मयोगेन योगिनाम् ॥ ३-३

पूर्वोपकारानुवाच

लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ ।

ज्ञानयोगेन साङ्ख्यानां कर्मयोगेन योगिनाम् ॥ ३-३

न कर्मणामनारम्भान्नैषकर्म्यं पुरुषोऽश्रुते ।

न च सन्त्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति ॥ ३-४

न कर्मणामनारम्भान्नैषकर्म्यम् पुरुषोऽश्रुते ।

न च सन्त्यसनादेव लित्तीम् समतीकर्त्तव्यम् ॥ ३-४

न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् ।

कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥ ३-५

न ह्यौपर्य कर्मणामपि ज्ञातु तिष्ठत्यकर्मकृत् ।

कार्यते ह्यवशः कर्म सर्ववः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥ ३-५

कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ।  
इन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥ ३-६

कर्मेन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥ ३-६

यस्त्वन्द्रियाणि मनसा नियम्यारभतेऽर्जुन ।

कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते ॥ ३-७

यस्त्वन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते ॥ ३-७

यस्त्वन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते ॥ ३-७

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः ।

शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्धेदकर्मणः ॥ ३-८

नियतम् कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः ।

शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्धेदकर्मणः ॥ ३-८

यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः ।

तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसङ्गः समाचर ॥ ३-९

यज्ञं गुरार्त्तात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयम् कर्मपन्थनः ।

ततर्तम् कर्म केणान्तेय मुक्तसङ्गः समाचर ॥ ३-९

सहयज्ञाः प्रजाः सृष्टा पुरोवाच प्रजापतिः ।

अनेन प्रसविष्यध्वमेष वोऽस्त्विष्टकामधुक् ॥ ३-१०

सहयज्ञाः प्रजाः सृष्टा पुरोवाच प्रजापतिः ।

अनेन प्रसविष्यध्वमेष वोऽस्त्विष्टकामधुक् ॥ ३-१०

देवान्भावयतानेन ते देवा भावयन्तु वः ।

परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥ ३-११

तेवोन्पावयतानेन ते तेवो पावयन्तु वः ।

परस्परम् पावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ॥ ३-११

इष्टान्भोगान्हि वो देवा दास्यन्ते यज्ञभाविताः ।  
तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो भुद्भ्के स्तेन एव सः ॥ ३-१२

शिष्टान्पोकान्त्वयि वेऽतेवा तास्यन्ते यज्ञं गुपाविताः ।  
तेतर्तत्त्वानप्रतायेप्येऽयो येऽपुंक्तेऽस्तेन एव सः ॥ ३-१२

यज्ञशिष्टाशिनः सन्तो मुच्यन्ते सर्वकिलिष्ठैः ।  
भुजते ते त्वधं पापा ये पचन्त्यात्मकारणात् ॥ ३-१३  
यज्ञं गुणीष्टाशीनः लन्तेऽतो मुच्यन्ते लर्वकीलपीष्ठैः ।  
पुंज्जते ते त्वकम् पापा ये पचन्त्यात्मकारणात् ॥ ३-१३

अन्नाद्ववन्ति भूतानि पर्जन्यादन्नसम्भवः ।  
यज्ञाद्ववति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्ववः ॥ ३-१४  
अन्नात्पवन्ती पूतानि पर्जन्यातन्नसम्पवः ।  
यज्ञं गुरात्पवती पर्जन्येऽयज्ञः कर्मसमुत्पवः ॥ ३-१४

कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ।  
तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥ ३-१५  
कर्म प्राह्मोत्पवम् वित्ती प्राह्ममाष्टरसमुत्पवम् ।  
तस्मात्सर्वकथम् प्राह्मम् नित्यम् यज्ञे ग्रेन प्रतिष्ठितम् ॥ ३-१५

एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीह यः ।  
अघायुरिन्द्रियारामो मोघं पार्थ स जीवति ॥ ३-१६  
एवम् प्रवर्तीतितम् चक्रम् नानुवर्तयतीह यः ।  
अकायुरीन्तरीयारामो मोकम् पार्थ स जीवति ॥ ३-१६

यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृपश्च मानवः ।  
आत्मन्येव च सन्तुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ ३-१७  
यस्त्वात्मरतिरेव स्यात्मात्मतृपत्त्वं मानवः ।  
शुत्मन्त्रेव च लन्तुष्टस्तस्य कार्यम् न विद्यते ॥ ३-१७



तैव तस्य कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन ।  
न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥ ३-१८

நெவ தஸ்ய க்ருதேநார்தோ நாக்ருதேநேஹ கர்ச்சந ।  
ந சாஸ்ய ஸர்வபூதேஷ கர்ச்சிதர்தவ்யபாஸ்ரயः ॥ 3-18

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर ।  
असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥ ३-१९

தஸ்மாதஸக்தः ஸததம் கார்யம் கர்ம ஸமாசர ।  
அஸக்தோ ஹ்யாசரந்கர்ம பரமாப்நோதி பூருஷः ॥ 3-19

कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकाद्यः ।  
लोकसङ्ग्रहमेवापि सम्पश्यन्कर्तुमर्हसि ॥ ३-२०

கார்மணைவ ஹி ஸம்ஸித்திமாஸ்திதா ஜூநகாதயः ।  
லோகஸங்கரஹ மேவாபி ஸம்பஸ்யந்கர்துமர்ஹஸி ॥ 3-20

यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः ।  
स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥ ३-२१

யத்யதாசரதி ப்ரேஷ்டஸ்தத்ததேவேதரோ ஜூநः ।  
ஸ யத்ப்ரமாணம் குருதே லோகஸ்ததநுவர்ததே ॥ 3-21

न मे पार्थास्ति कर्तव्यं त्रिषु लोकेषु किञ्चन ।  
नानवास्तमवासव्यं वर्त एव च कर्मणि ॥ ३-२२

ந மே பார்தாஸ்தி கர்தவ்யம் த்ரிஷூ லோகேஷ கிஞ்சந ।  
நாநவாப்தமவாப்தவ்யம் வர்த ஏவ ச கார்மணி ॥ 3-22

यदि ह्यहं न वर्तेयं जातु कर्मण्यतन्द्रितः ।  
सम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ ३-२३

யதி ஹ்யஹம் ந வர்தேயம் ஜாது கர்மண்யதந்த்ரிதः ।  
மம வர்த்மாநுவர்தந்தே மநுஷ்யாः பார்த ஸர்வஸः ॥ 3-23

उत्सीदेयुरिमे लोका न कुर्या कर्म चेदहम् ।

सङ्करस्य च कर्ता स्यामुपहन्यामिमाः प्रजाः ॥ ३-२४

उत्सीदेयुरिमे लोका न कुर्याम् कर्म चेतहम् ।

लंकरस्य च कर्ता लंयामुपहन्यामिमाः प्रजाः ॥ ३-२४

सत्त्वाः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वन्ति भारत ।

कुर्याद्विद्वांस्तथासत्त्वश्चिकीर्षुर्लोकसङ्ग्रहम् ॥ ३-२५

लक्ष्मीः कर्मण्यवित्वाम्लेषो यता कुर्वन्ति पारत ।

कुर्यात्वित्वाम्लेषो यता लक्ष्मीर्षांलोकलंकरहम् ॥ ३-२५

न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसङ्ग्निनाम् ।

जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥ ३-२६

न पुत्तीपेत्तम् ज्ञानयेतज्ज्ञानाम् कर्मलंकिनाम् ।

ज्ञानेष्येत्सर्वकर्माणि वित्वान्युक्तः समाचरन् ॥ ३-२६

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।

अहङ्कारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥ ३-२७

प्रकृतेः कर्माणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।

अहंकारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥ ३-२७

तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः ।

गुणा गुणेषु वर्तन्त इति मत्वा न सञ्चते ॥ ३-२८

तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः ।

गुणा गुणेषु वर्तन्त इति मत्वा न सञ्चते ॥ ३-२८

प्रकृतेर्गुणसम्मूढाः सञ्चन्ते गुणकर्मसु ।

तानकृत्सनविदो मन्दान्कृत्सनविन्न विचालयेत् ॥ ३-२९

प्रकृतेर्गुणसम्मूढाः सञ्चन्ते गुणकर्मसु ।

तानकृत्सनविन्न विचालयेत् ॥ ३-२९

मयि सर्वाणि कर्माणि सन्न्यस्याध्यात्मचेतसा ।  
निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥ ३-३०

मयि सर्ववाणी कर्माणी सन्नन्यस्यात्यात्मचेतसा ।  
निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्यात्यात्मचेतसा ॥ ३-३०

ये मे मतमिदं तित्यमनुतिष्ठन्ति मानवाः ।  
श्रद्धावन्तोऽनसूयन्तो मुच्यन्ते तेऽपि कर्मभिः ॥ ३-३१

ये मे मतमितम् नित्यमनुतिष्ठन्ती मानवाः ।  
सर्वत्तावन्तेऽनसूयन्तेऽत्र मुक्ष्यन्ते तेऽपि कर्मभिः ॥ ३-३१

ये त्वेतदभ्यसूयन्तो नानुतिष्ठन्ति मे मतम् ।

सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्वि नष्टानचेतसः ॥ ३-३२

ये त्वेतदभ्यसूयन्तो नानुतिष्ठन्ती मे मतम् ।  
सर्ववज्ञानविमूढांस्तान्विद्वि नष्टानचेतसः ॥ ३-३२

सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेज्ञानवानपि ।

प्रकृतिं यान्ति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥ ३-३३

सत्त्वरुद्धम् चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेज्ञानवानपि ।  
प्रकृतिम् यान्ति भूतानि निकर्हतः किं करिष्यति ॥ ३-३३

इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ।

तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपन्थिनौ ॥ ३-३४

छिन्तरीयस्येन्तरीयस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ।  
तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपन्थिनौ ॥ ३-३४

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।

स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥ ३-३५

सर्वेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।  
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥ ३-३५

अर्जुन उवाच

अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चरति पूरुषः ।

अनिच्छन्नपि वार्ष्ण्य बलादिव नियोजितः ॥ ३-३६

**आर्जुन उवाच**

अत केन प्रयुक्तोऽयम् पापम् सर्वति पूरुषः ।

अनिच्छन्नपि वार्ष्ण्ये पलातीव नियोजितः ॥ ३-३६

श्रीभगवानुवाच

काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ।

महाशनो महापाप्मा विद्युयेनमिह वैरिणम् ॥ ३-३७

**श्रीपकवानुवाच**

काम एष कंरोत एष रज्ञोकुण्णमुत्पवः ।

महापाप्मो महापाप्मा वित्तयेनमिह वैवरीणम् ॥ ३-३७

धूमेनाव्रियते वह्निर्थादर्शो मलेन च ।

यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतम् ॥ ३-३८

तूमेनोवरीयते वह्निर्यत्तात्तरंशेषा मलेन च ।

यतेऽपेनोवरुतो कर्पस्तत्ता तेनेतमावरुतम् ॥ ३-३८

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ।

कामरूपेण कौन्तेय दुष्पूरेणानलेन च ॥ ३-३९

आवृतम् ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ।

कामरूपेण केळान्तेय तुष्टुरेणानलेन च ॥ ३-३९

इन्द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते ।

एतैर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥ ३-४०

इन्तर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ।

एतेविमोहयत्येष ज्ञानमावरुत्य तेहिनम् ॥ ३-४०

तस्मात्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ।  
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥ ३-४१

तस्मा तत्त्वमिन्द्रियाण्यातेतत् नियम्य परतर्षेषु ।  
पाप्मानम् परज्ञाह्वी ह्येनम् ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥ ३-४१

इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः परं मनः ।

मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥ ३-४२

इन्द्रियाणी पराण्याह्वारीन्द्रियेभ्यः परम् मनः ।  
मनसस्तु परा पुत्तीर्यो पुत्तेः परतस्तु सः ॥ ३-४२

एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना ।

जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥ ३-४३

एवम् पुत्तेः परम् पुत्तवा लम्संतप्यात्मानमात्मना ।  
ज्ञाह्वी शत्रुं ग्रहापाह्वो कामरूपम् तुरासतम् ॥ ३-४३

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे  
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

ष्ठ॒ तत्सदि॒ति श्रीमद्भगवद्गीता॒सूपनिषत्सु॒ ब्रह्मविद्या॒यां॒ योगशास्त्रे॒  
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे॒ कर्मयोगो॒ नाम॒ तृतीयोऽध्यायः॒ ॥ ३ ॥